

Provokacija kanona: izlazak iz heteronormativne šablone

(s Antonelom Marušić/Norom Verde razgovarale Lara Mitraković i Leona Širac)

lara.mitrakovic@gmail.com, leona.sirac@gmail.com

Antonela Marušić rođena je 1974. godine u Dubrovniku. Završila je studij hrvatskoga jezika i književnosti u Zadru. Otkako se preselila u Zagreb, radi kao novinarka i urednica u dnevnim i tjednim novinama te u neprofitnim medijima gdje pokriva područja kulture, glazbe, televizije, civilnoga društva i ljudskih prava. Za vrijeme studija izdaje zbirku poezije *Sezona bjegova* (1994), a pjesme su joj objavljene i u zborniku *Oblaci* (1999). Od 2010. godine piše pod literarnim imenom Nora Verde, pod kojim objavljuje romane *Posudi mi smajl* (2010) i *Do isteka zalih* (2013) te zbirku kratkih priča *O ljubavi, batinama i revoluciji* (2016). Osim toga priče su joj uvrštene u zbornik *Pristojan život: lezbejske kratke priče s prostora Ex Yu* (2012) i u knjigu *Zagreb Noir* (2014).

Ujedno ste književnica, novinarka i aktivistica, dakle posjedujete višestruki stvaralački identitet. Kako ste se odlučili za pseudonim Nora Verde i zašto? Je li lakše pisati pod pseudonimom i daje li Vam to više slobode?

U početku mi se činilo da ću odabirom literarnoga imena doista imati manje problema s autocenzurom i ostalim oblicima opstruiranja same sebe, a činio mi se kao potrebna distanca od novinarske biografije koja je tada bila iza mene. Htjela sam svjež start, priliku da započnem pisanje proze, koju do tada nisam objavljivala. Istovremeno se na drugom kolosijeku događao moj proces izlaska iz *mainstream* novinarstva. U vrijeme objavljivanja prve knjige proze *Posudi mi smajl* odlučila sam poziciju novinarku u zagrebačkome dopisništvu Slobodne Dalmacije zamijeniti radom u neprofitnim medijima i aktivnijim pisanjem proze. Ulazila sam u novo razdoblje života, novu fazu. Činilo mi se da je najbolje da je započnem novim imenom.

Danas, sedam godina kasnije, nije mi više lakše pisati pod pseudonimom, imam dovoljan broj ostalih prepreka. Uostalom, kao novinarka u neprofitnim medijima i *freelance* spisateljica moram svaki dan birati bitke, boriti se za svaki tekst i truditi se da izdržim sve pritiske i rizike koje nosi rad na feminističkom portalu Vox Feminae. Kao što i sami znate, opstanak našega portala ponovno je došao u pitanje nakon političkih promjena koje su se dogodile u posljednjih godinu i pol.

U jednome svom tekstu napisali ste kako zavidite Eleni Ferrante što je odoljela pritisku da otkrije svoje pravo ime i tako uspjela odbaciti suvišno, zadržavši fokus na onome najvažnijem – pripovijedanju i kreiranju književnoga teksta. Zašto ste Vi ipak otkrili svoje pravo ime?

Zavidjela sam joj, da. Dovoljno je disciplinirana i zrela da umije razlikovati što je u bivanju spisateljicom važno a što sporedno, što je presudno a što suvišno i zamarajuće. Ja sam popustila pod pritiscima, bila sam i ostala tašta, željna afirmacije i publike koja mi aplaudira. Možda sada pretjerujem, ali jedan od razloga za otkrivanje identiteta bila je i moja naknadna pamet. Naime shvatila sam da je važno poslati poruku da se ne stidim vlastitoga lezbijskog identiteta, što je veći dio zajednice i čitatelja mislio nakon prve knjige potpisane literarnim imenom.

U svojim ste se prvim dvjema knjigama bavili uglavnom temom autanja homoseksualnosti te je u njima naglasak na privatnoj sferi, ljubavnim i obiteljskim vezama, dok se u novoj knjizi *O ljubavi, batinama i revoluciji* donekle odmičete od *queer* tematike i bavite se pitanjima siromaštva, nezaposlenosti, klasnih razlika, aktivizmom i seksizmom. Smatrate li svoja djela društveno angažiranima i mislite li da svojom književnošću možete napraviti neku promjenu?

Kao djevojčica i kasnije djevojka pisati sam i počela kako bih prije svega iskazala svoju ljutnju i otpor prema patrijarhatu i kapitalizmu. No ne smatram da svojom književnošću mogu doista mobilizirati velik broj ljudi i tako napraviti vidljivu promjenu na kakvu mislite. Teme koje u svojoj prozi razvijam može na pravi način primiti samo onaj koji je minimalno senzibiliziran na društvenu nepravdu i teme LGBT zajednice. Dak-

le, stara i ofucana teza o umjetnosti koja mijenja svijet može funkcionirati samo ako tu književnost svijetu posreduje kritična masa osviještenih pojedinaca.

Vaš rad općenito svrstavaju u *ladicu* lezbijske književnosti. Mislite li da to povećava vidljivost tematike ili da nepotrebno etiketira Vašu književnost? Što općenito mislite o oznakama poput „ženski“ ili *queer* koje se pripisuju kulturnim proizvodima?

U društvu u kojemu vladaju kapital i tržište etikete su neminovne. Knjiga se kod nas, a i u većini svijeta, tretira kao proizvod, malo tu možemo postići, čak i kad bismo se tome ozbiljno posvetili. Na koji način približiti knjigu i djelo neke autorice ili autora čitateljima, što odabrati kao strategiju ili sustav; sve to nisu jednostavna pitanja na koja nemam spreman odgovor. Meni osobno ne smeta kada neke od mojih knjiga u knjižnicama klasificiraju oznakom *queer* ili LGBT jer to doista jesu dominantne teme u moje prve dvije prozne knjige, dočim je kod najnovije stvar malo kompliciranija jer se bavi širim opsegom tema. Ta, kako kažete, „etiketa“ jednom će dijelu čitatelja učiniti vidljivom moju literaturu, druge će odbiti od nje. U oba slučaja problem s kojim se borimo su predrasude. Meni je osobno veći problem tretman od strane književnoga establišmenta, koji diskriminira većinu feminističke, *queer* i aktivističke književnosti, očito je ne smatrajući književnošću u užem smislu riječi. Glavni fokus ipak se usmjerava prema književnosti koju pišu bijeli heteroseksualni muškarci – kada oni pišu o manjinama, onda se takvoj književnosti pridaje pažnja, analizira ju se i legitimira kao visokovrijednu i estetički zahtjevnu. Imamo bezbroj recentnih primjera za to, ponudit ću prvi koji mi pada na pamet: primjer književnika Kristiana Novaka i njegova romana posvećenog položaju Roma u društvu.

U tekstu *Tretman književnica u regiji: teror epske naracije u nacionalnom kanonu* ukazali ste na deficit ženskih glasova i kompleksnih ženskih likova u književnosti. Što mislite o fenomenu reprodukcije stereotipnih slabih ženskih likova u djelima spisateljica, odnosno trebaju li one iskoristiti svoju poziciju za promjenu reprezentacije ženskosti?

Nikoga ne možemo, niti trebamo, tjerati na promjene za koje nije spreman. Za deficit snažnih ženskih glasova u književnosti jednako su odgovorni i autori i autorice. U posljednjih nekoliko godina književna scena ispunila se književnicama, no da citiram filmsku redateljicu Hanu Jušić: „jedino što mi imamo zajedničko je pička“. Naprimjer na poetičkoj, ali i svjetonazorskoj ravni, bliži mi je rad mladih srpskih pisaca, muškaraca Bojana Krivokapića i Bojana Marjanovića, nego rad nekih domaćih spisateljica. Ali pisci nekada i mijenjaju svoj fokus i interese, na bolje ili na gore.

U priči *O čemu sam oduvijek htjela pisati* protagonistica je žrtva fizičkoga nasilja te su joj cijeloga djetinjstva govorili da šuti na što ona nije pristala, već je svoj prkos smatrala jedinim kapitalom koji će nositi kroz život. Jeste li i Vi tijekom svojega rada doživjeli ušutkavanje, tj. je li Vaša književnost na neki način rezultat prkosa?

Je li moja književnost svakako rezultat prkosa ili sam sebi podmetnula tu romantičnu tezu kako bih se njome tržišno okoristila: o tome dugo razmišljam. Priča koju spominjete je izravna posljedica tih razmišljanja. Prije nekoliko godina uspjela sam osvijestiti trenutak u kojemu sam kao dijete sebi obećala da ću se baviti pisanjem. Moguće je da bih se pisanjem bavila i da nisam doživljavala nasilje u djetinjstvu i mladenaštvu, no o tome mogu samo nagađati.

Svestrana ste osoba: osim što ste književnica, pišete za internetske portale (Vox Feminae, Kulturpunkt, CroL, T-portal) te imate uvid u široko polje kulturne produkcije. Jedno od područja vašega interesa je i glazba. Služi li vam ona kao inspiracija za stvaranje?

Glazba mi nije „sluškinja“, a teško i da bih je mogla nazvati alatom koji mi koristi kao inspiracija za pisanje. U radu nekih glazbenika i glazbenica prepoznajem teme i motive koji su mi svjetonazorski bliski. Stvar je zapravo u tome da sam kroz glazbu i pjevanje kao djevojčica oslobađala svoj strah i želju da prkosim stereotipima u koje me se različitim metodama prisile pokušavalo ugurati. Divim se ljudima koji u pop pjesmi od nekoliko minuta mogu efektno izreći ili odsvirati ideje i/

ili emocije, odaslati neku poruku, dekonstruirati neke pojave i odnose. Kasnije sam radeći u medijima pratila pop, rock, ali i zabavnu glazbu, prepoznala sam u tom sektoru nešto što je mnogo zanimljivije od same površine: žanrova i glazbenih idioma, scenskih poetika, (a)političnosti tekstova itd. Svakako mogu reći da mi je glazbena scena, *mainstream* i nezavisna, zanimljiva za promatranje društva u cjelini.

Budući da se bavite područjem popularne glazbe, možete li komentirati jesu li žene prisutnije na glazbenoj ili književnoj produkcijskoj i kritičkoj sceni te na kojoj ostvaruju više priznanja?

Budući da ovim temama nisam posvetila istraživanje, mogu govoriti samo na temelju vlastitih impresija. Na glazbenoj sceni pojava većega broja glazbenica zamjetna je u posljednjih deset godina, a nešto slično bi se moglo reći i za književno polje. Kada govorimo o priznanjima oficijelne struke, tu još nije došlo do značajnijih promjena. Čuvari baštine i tradicije (uglavnom muškarci) još uvijek ne prepuštaju pozicije ženama, književnim i glazbenim autoricama i novim imenima. Simptomatično je da pohvale i priznanja rodno osviještenim književnim i glazbenim autoricama uglavnom dolaze izvana; iz zemalja u okruženju. Primjerice pojavu bendova kao što je zagrebački Žen ili moje kolegice, književnice Asje Bakić, najprije su prepoznali u Sloveniji, Austriji i Francuskoj.

U suvremenoj književnoj produkciji zamjećuje se raznolikost glasova i identiteta te se znanost o književnosti i nezavisni sektor počinju baviti zanemarenim i podcijenjenim autorima. Mislite li da je došlo vrijeme revalorizacije nacionalnoga heteronormativnog kanona i da će on u budućnosti biti šareniji, odnosno imati više ženskih, homoseksualnih i svih drugih marginaliziranih autora?

Mislim da je to vrijeme došlo, posljednjih desetak godina pojavljuje se sve veći broj autora i autorica koji, da tako kažem, provociraju kanon i unose u književno polje nove teme. Vidi se to po pojavljivanju novih glasova u književnoj produkciji, bez obzira na to koje rodne oznake nose i kakve narative nude. No proći će još vremena dok se dogode ili postanu vidljive zna-

čajnije promjene u književnokritičkoj i teorijskoj valorizaciji književnosti. U jedno sam sigurna – bit će zanimljivo vidjeti kako će književno polje izgledati za dvadesetak godina i hoćemo li među dobitnicima velikih književnih nagrada vidjeti autore i autorice koji izlaze iz heteronormativnih šablona. Na novim generacijama kritičara i proučavatelja književnosti je da prate puls književne scene u cjelini, da istražuju, dobavljaju djela i autore s takozvanih margina te da ih valoriziraju.